

ERGENLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE ÇEVRESEL TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

INVESTIGATION ADOLESCENT'S PERSONALITY TRAITS AND RELATIONSHIP BETWEEN ENVIRONMENTAL ATTITUDE

Azmi Bayram İLBAY* , Hakan SARIÇAM** , Levent GÖLLER*** , Yakup YİĞİT****

ÖZET: Sosyal Hızla gelişen teknoloji, yaşamı kolaylaştıran pek çok fırsatlar sunmasına rağmen çevreyi, toplumu ve bireyi tehdit eden öğeleri de barındırmaktadır. Çevreye duyarlılık geliştirmek çevre sorunlarına ilişkin farkındalıkla yakından ilişkilidir. Farkındalığın geliştirilebilmesi için bireylerin tutumlarının irdelenmesine gereksinim vardır. Orta öğretim kurumlarında eğitim öğretim sürecinde bulunan bireyler makro düzeyde önümüzdeki on yılların toplumunun üyeleridir. Bireylerin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi hem eğitim hem de öğretim sürecinde geliştirici müdahaleler yapma fırsatlarını sunabilir. Ergenlerin çevreye ilişkin bilinçlilik, duyarlılık ve farkındalıklarının geliştirebilmesi çevre konusunda tutumlarının duygu, düşünce ve davranışsal öğelerinin belirlenmesi geleceğin yapılandırılması için yol gösterici fırsatları sunabilir. Bu sürecin yapılandırılmasında bilgilerin beceriye; duygu ve düşüncelerin davranışa dönüştürülmesinde etkili adımlar atılabilir. Araştırmada, ergenlerin çevreye yönelik tutumları ve tutumlarını belirleyen faktörleri belirlemek için Uzun ve Sağlam (2006) tarafından geliştirilen Çevresel Tutum Ölçeği, uyarlanması Atak (2013) tarafından yapılan On-Maddeli Kişilik Ölçeği ve çevreye ilişkin bireysel belirleyicilerin yer aldığı Form kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik teknikleri kullanılarak SPSS istatistik programından yararlanılmıştır. Araştırmada; çevresel duyarlılık, çevreyle ilişkili bir projede görev alma ve ilgili kurum / kuruluşlarla işbirliği yapma konusunda genel anlamda kadınların erkeklere göre daha duyarlı ve istekli oldukları, kendini sorumluluk bilinci yüksek ve dışadönük olarak algılayan bireylerin çevresel duyarlılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergenler, kişilik, çevreye yönelik tutum

ABSTRACT: Although rapidly developing technology offers lots of opportunities, it also holds the elements that threaten the environment, community and individual. There is a need for researching individuals' attitudes in order to arouse awareness. The individuals taking part in education and training process in the secondary education institutions are the members of community of next decades at the macro level. Identifying individuals' attitudes towards the environment can offer opportunities of making developer interventions in both education and training processes. Developing environmental consciousness, sensitivity and awareness in adolescents and identifying emotional, ideational and behavioral elements of their attitudes on account of environment can offer instructive opportunities for structuring the future. In structuring this process, effective steps can be taken in transforming the knowledge into skill and the feeling and thought into behavior. In the research, the Form, in which Environmental Attitudes Scale developed by Uzun and Sağlam (2006), adaptation from Atak (2013) ten item inventory, and individualistic determiners relating to the environment took place, was used. SPSS statistic program was utilized in data analysis by using descriptive statistic techniques. In the research, the result has been reached womens are generally inclined more than mens about environmental sensitivity and joining a project about environment and about this subjects womens are more sensitive and more willing than mens. Who is qualified itself high consciousness and extrovert, on this persons the result has been reached environmental sensitivity is higher than other persons.

Keywords: Adolescents, personality, environmental attitudes

* Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, azmiilbay@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, hakan.saricam@dpu.edu.tr

*** Öğr. Gör. Trakya Üniversitesi, golleruglu@hotmail.com

**** Öğr. Gör., Sakarya Üniversitesi, yakupyigit@sakarya.edu.tr

1. GİRİŞ

Çevre, canlı varlıklar ya da cansız öğeler üzerinde, dolaylı ya da dolaysız fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerden oluşmaktadır (Hamamcı ve Keleşçi,1998). Toplum doğa üzerine inşa edilir. İnsan doğayla karşılıklı, sürekli ilişki halindedir. İnsan çevreden etkilenirken çevreyi de etkilemektedir. İnsanın etkilerinden biri de çevreye verdiği zarardır (Nazlıoğlu, 1993). Çevreye verilen zarar ilkelere aykırı davranmanın sonucudur (Sarıçam ve Sahin, 2015a).

Çevresel sorunlara ilişkin bilgi, çevreye ilişkin değer yargılarını içeren tutumlar, çevreye uyumlu davranışlar çevre bilincini oluşturur (Erten, 2004). Çevre eğitiminde her türlü doğal, tarihi, kültürel, sosyal, estetik değere ilişkin; olumlu tutumların kazandırılması, çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı davranışların kazandırılması için sorunların çözümünde katılımcı davranışların kazandırılması amaçlanmaktadır (Armağan, 2006). Ancak amaçlara ulaşamadığı düşünülmektedir. Bu durum müfredat programlarının niteliği ve öğretmen yetiştirme programlarında çevre eğitiminin yetersizliği ile ilişkilendirilmektedir (Yılmaz, 2006). Çevre bilgisi konusunda tutum ve davranış arasındaki ilişki zayıftır (Ayhan, 1999; Kuhlemeier, Huub Van ve Nijs, 1999) Bazı araştırmalar çevre bilgisinin çevreye yararlı davranışlara dönüşmediğini ve tutumların davranışa dönüşmediğini göstermektedir (Eser, 2012). Eğitim çalışmalarında uygulamalara derinlik kazandıracak etkileşimler eklenmelidir (Durmuş, 2009). Bu bağlamda çevreye ilişkin sorunların birey odağında ele alınmasının süreci anlamada yol gösterici niteliği söz konusu olabilir. Çevre bilinci geliştirme sürecinin bilişsel, duyuşsal öğelerine davranışsal öğelerin de eklenmesiyle sürdürülmelidir (Mert, 2006). Tutum ve değerler öğrenilebilirdir (Harber, 2002). Tutumların ancak eğitim süreci içinde kazanılabileceğini vurgulamaktadır (Court, 2004). Tutum ve kişilik arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur (Sardoğan, Özkamalı, Dicle, 2006; Şenel, Demir, Sertelin, Kılıçaslan, Koksall, 2004). Çevre bilincinin geliştirilmesinde bireye odaklanmak bireyin davranışını belirleyen tutum ve kişiliğe yönelmeyi gerekli kılar. Tutum; bireyin, karşılaştığı durumlarda davranış şeklini belirleyen karar verme durumudur (Gagne,1985). Seçme gereken durumlarda bireyin kendine özel tercih ve karar verme eğilimidir (İnceoğlu, 2011). Kişilik ise; doğuştan (mizaç) ve sonradan kazanılanların (karakter) ahengli bütünlüğüdür (Baymur, 1994). Bireyin mental iyi oluşa özgü davranışları ele alınırken Eudaimonic boyutta yer alan faktörlerden birisi Environmental mastery (çevreyi yönetme ustalığı) olarak belirtilmiştir (Ryff ve Singer, 2008). Kişilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlanabilir. Psikanalitik kuramla başlayan kişiliği anlama çabaları günümüzde ayırıcı özellik yaklaşımlarından biri olan Beş Faktör kişilik yaklaşımına bırakmıştır. Bu yaklaşıma göre kişilik; nevroitiklik, deneyime açıklık, uyumluluk, dışa dönüklük ve sorumluluk olmak üzere beş temel boyuta sahiptir (Burger, 2006; McCrea ve Costa, 2003). Nevrotiklik, duygusal sıkıntı ve duygulanımın değişik seyrettiği yapıdır. Bu durumun kaynağı öfke, anksiyete, depresyon bağlantılıdır (Burger, 2006). Bireyin nevroitiklik düzeyinin düşük olması beklenir (McCrea ve Costa, 2003). Bireyin nevroitikliğinde artış söz konusu ise; güvensiz, kaygılı, kendini suçlayan, stres kaynaklı psikolojik sorunlara eğilimlidir (McCrea ve Costa, 2003). Deneyime açık bireyler, zeki, kültüre duyarlı, analitik, meraklı, yaratıcı, bağımsız, geleneksel olmayan, liberal, orijinal, ilgileri geniş, hayal gücü yüksek, cesur, artistik ve açık fikirli bireylerdir (Somer, Korkmaz ve Tartar, 2002). Deneyime açıklık, deneyimlerle ilgili açıklığı içerir. Hayal gücü, görüşlere açıklık, alternatifli düşünme, esnek, meraklı, özgür, geleneksel olmayan özelliklere sahip bireylerdir. Uyumluluk ise sosyal

uyumdur (Burger, 2006). Bu bireyler dostça, sıcakkanlı, işbirlikçi ve güvene dayalı ilişki kurar, alçak gönüllü, esnek, destekleyici ve yakın ilişki geliştirebilirler (McCrea ve Costa, 2003). Güvenilir, sadık, cömert, kabul edici, şefkatli, iyi huylu ve yardımseverdir ve işbirliğine açık bireylerdir (Burger, 2006; McCrea ve Costa, 2003). Dışadönüklük, temelde, sosyallik, girişkenlik, aktiflik, liderlik, cana yakınlık, konuşkanlık, canlılık özellikleri öne çıkarken insanlarla birlikte olmaktan hoşlanır, aktivitelere eğilimlidir Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2010). Sosyal enerjik, sıcakkanlı, iyimser ve girişkendirler (Burger, 2006). İçe dönüklük, kişiliğin ters kutbu olarak ele alır (McCrea ve Costa, 2003). Sorumluluk, görevleri yerine getirebilmek için kendini kontrol etme, düzenleme ve davranışa yöneltme olarak tanımlanmışlardır (McCrae, John, 1992). Kişiliğin sorumluluk boyutunda yüksek olan bireyler düzenli, kararlı, planlı ve başarılı kişilerdir (Landers ve Lounsbury, 2006). Sorumluluk öz disiplin sahibi olmaktır. Disiplin ve kontrol düzeyini gösterir. Yeterlilik, göreve bağlılık, titizlik, düzen, başarmaya istek ve çaba içinde olmak bu kişiliğin öne çıkan niteliğidir (Burger, 2006). Buna karşılık disiplinli, dikkatli, düzenli, kararlı, organize ve başarıya önem veren bireylerdir (McCrea ve Costa, 2003).

Çevresel tutumlar, düşünsel, duygusal ve davranışsal boyutlar içerir. Çevre bilinci gibi kapsamlı bir kavramın gelişimi karmaşık bir sürece sahiptir. Bu süreçte, çevre bilinci kişilik gelişiminden etkilenerek ilerler. Ayrıca çevre bilinci geliştirme çabaları insanların salt çevre bilincini geliştirmez, birçok olumlu kişilik özelliklerinin de gelişimine katkıda bulunabilir (Sarıçam ve Şahin, 2015; Türküm,1998). Çevre bilincini geliştirebilmesi için yaratıcılık, sorumluluk, akılcılık, içten denetim gibi bireylerin sahip olmaları gereken pek çok kişilik özelliği gereklidir (Türküm,1998).

İnsanların yaşam biçimleri değiştikçe küresel çevre problemlerinin çözümü mümkün olabilir (Selvi, 2007). Çevre bilinci; bilgi, değer, sorumluluk ve eylem gibi unsurları içerir (Ökesli, 2008). Yaşam biçiminin değişmesi ve değiştirilmesi için bireylerin kişilik ve tutumlarına ait faktörlerin çevreye yönelik eğilimlerini nasıl etkilediğinin bilinmesi çevre bilincinin geliştirilmesinde hızlı ve etkili çözümler üretmede yol gösterici olabilir. Bu bağlamda araştırma bireylerin tutumları ve kişilik yapılarının incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç bağlamında araştırmanın hipotezi “Ergenlerin kişilik özellikleri ile çevreye yönelik tutumları arasında ilişki vardır.” şeklinde belirtilebilir.

Bu çalışmada bireylerin algıladıkları kişilik özellikleriyle çevresel düşünce ve davranışları arasında ilişki olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Katılımcıların çevreye ilişkin bir etkinliğe katılma durumu nasıldır?
2. Katılımcıların çevreyle ilgili bir projede görev alma ve çevreye ilişkin çalışmalar yapan kurum / kuruluşlarla işbirliği yapma eğilimi nasıldır?
3. Algılanan kişilik özellikleriyle çevresel düşünce ve davranışlar arasında anlamlı ilişki var mıdır?

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu araştırmada iki ya da daha fazla değişkenin birlikte değişim durumunun incelendiği ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında Kdz.Ereğli ilçesinde öğrenim gören lise öğrencilerinde 198 kadın, 121 erkek olmak üzere toplam 319 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu kolay ulaşılabilirlik faktörüne bağlı olarak, uygun örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Çalışma grubuna iki farklı ölçek ve kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları:

Çevresel Tutum Ölçeği : Çevresel Tutum Ölçeği, Uzun ve Sağlam (2006) tarafından geliştirilen ve tanıtılan, toplam 27 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçektir. Bu ölçek, "Çevresel Davranış Alt Ölçeği" ve "Çevresel Düşünce (Görüş) Alt Ölçeği" olmak üzere iki alt ölçekten oluşmuştur. Çevresel Davranış Alt Ölçeği 13, Çevresel Düşünce Alt Ölçeği ise, bir kısmı negatif (reverse) 14 maddeden oluşmuştur. Çevresel Davranış Ölçeğinden alınabilecek puanlar 13 ile 65 arasında değişirken, Çevresel Düşünce Ölçeğinde ise, 14 ile 70 arasındadır. Ölçeğin genelinden ise, alınabilecek minimum puan 27, maksimum puan da 135'dir. Çevresel Düşünce Alt Ölçeğinin güvenilirliğine ilişkin hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı $\alpha=.80$, test yarılama yöntemiyle hesaplanan Spearman Brown iki yarı test korelasyonu $.75$ olarak bulunmuştur. Çevresel Davranış Alt Ölçeğinin ise, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı $\alpha=.88$, Spearman Brown iki yarı test korelasyonu da $.81$ olarak hesaplanmıştır. Bunun yanında, Çevresel Tutum Ölçeğinin genelinin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı $\alpha=.80$; Spearman Brown iki yarı test korelasyonu ise $.76$ olarak saptanmıştır.

On-Maddeli Kişilik Ölçeği: Gosling Rentfrow, Swann (2003) tarafından geliştirilen Ten-Item Personality Inventory On-Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Türk kültürü'ne uyarlanması Atak (2013) tarafından yapılmıştır. (Ölçeğin Dil geçerliği (0,92-0,97 arasında değişen korelasyonlar), açımlayıcı (5 faktör ve 10 madde; açıklanan varyans % 65,21) ve doğrulayıcı (X^2/sd : 2,20, GFI .95, AGFI .92, CFI .93, NNFI .91, RMR.04 ve RMSEA .03) faktör analizi sonuçları, madde analizi ve ölçüt dayanıklı geçerlik sonuçları önerilen beş-faktörlü modelin Türk gençlerinde uygunluğunu desteklemektedir. İç tutarlılık (Deneyime Açıklık 0.83, Yumuşak başlılık 0.81, Duygusal Dengelilik 0.83, Sorumluluk 0.84 ve Dışa Dönüklük 0.86) ve test-tekrar test yöntemine dayalı güvenilirlik analizleri sonuçları da ($n=54$; Deneyime Açıklık 0.89, Yumuşak başlılık 0.87, Duygusal Dengelilik 0.89, Sorumluluk 0.87 ve Dışa Dönüklük 0.88), ölçeğin kabul edilebilir güvenilirliğine işaret etmektedir. Bu araştırmada ölçeğin sorumluluk ve dışa dönüklük alt boyutundan yararlanılmıştır.

2.1. İşlem

Araştırmanın amacına uygun olarak Çevresel Tutum Ölçeği, On-Maddeli Kişilik Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu bir araya getirilerek bir uygulama formu oluşturulmuştur. Ergenlere araştırmanın amacı anlatılarak gönüllülük ilkesine göre formu doldurmaları sağlanmıştır. Elde edilen bilgiler bilgisayar ortamına aktarılarak istatistiksel analiz çalışmalarına geçilmiştir. Bu çalışma bir tarama (survey) çalışması olduğundan bu tür çalışmalar; bir olguyu, durumu, olayı betimleme özelliğine sahip oldukları için genellikle betimsel istatistiklerin kullanılmasını gerektirmektedir. Ölçümler arasındaki ilişkiyi betimlemek amacıyla çıkarımsal ya da ilişkisel istatistik analizlerden yararlanılabilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2008). Bu araştırmada ölçeklerin uygulamalarından elde edilen puanların parametrik testlere uygunluğu test edilmiştir. Parametrik testlerin kullanılabilmesi için verilerin normal dağılım

sergilemesi gerekmektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Şekercioğlu, 2012). Çalışmada önem düzeyi $p<.05$ ve $p<.01$ olarak alınmıştır.

Araştırmanın birinci alt probleminin çözümlenmesinde örneklem grubunun çevreyle ilgili bir etkinliğe katılma durumları frekans değerleri dikkate alınarak cinsiyete göre incelenmiştir. Katılımcıların çevreyle ilgili bir projede görev alma ve çevreyle ilgili çalışmalar yapan kurum ya da kuruluşlarla işbirliği yapma isteği gibi maddelere verilen “evet-hayır” yanıtlarına göre betimsel olarak incelenmiş, cinsiyetler arasında fark olduğu gözlemlenmiş ve gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için ise t-testinden yararlanılmıştır. Katılımcıların algıladıkları kişilik özellikleriyle çevreye ilişkin düşünce ve davranışları arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için ise pearson korelasyon tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizinde en düşük anlamlılık düzeyi $.05$ olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. 1.Alt Probleme İlişkin Bulgular

Örneklem grubunda yer alan katılımcılara sorulan “Çevre konusunda etkinliklerine katılım durumunuz nedir?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1: Cinsiyete Göre Çevresel Etkinliklere Katılım Durumu

Cinsiyet	Hiç	Yılda 1	Yılda 2-3	Yılda 4-5	Yılda 5’ten fazla	Toplam
Kadın	73	98	22	3	2	198
Erkek	61	41	12	4	3	121
Toplam	134	139	34	7	5	319

Tablo 1’e bakıldığında çevreyle ilgili etkinliklere katılım durumuna ilişkin değerlerin kadınlarda daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çevresel etkinliklere katılım konusunda kadınların erkeklere göre daha duyarlı davrandıkları söylenebilir.

3.2. 2.Alt Probleme İlişkin Bulgular

Katılımcılara sorulan “Çevre konulu bir projede görev almak ister misiniz?” ve “Çevre konusunda duyarlık çalışmaları yapan kulüp, dernek ve organizasyonlarla işbirliği yapmak ister misiniz?” sorularına verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2: Cinsiyete Göre Çevreyle İlişkili Projede Görev Alma ve Kurumlarla İşbirliği Yapma İsteği Durumu

Cinsiyet	Projede Görev Alma İsteği		Kurumlarla İşbirliği İsteği		Toplam
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	
Kadın	138	60	116	82	198
Erkek	59	62	59	62	121
Toplam	197	122	175	144	319

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların çevreyle ilişkili bir projede görev almayı isteme ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapma isteği konusunda cinsiyete göre farklı eğilimler gösterdiği anlaşılmaktadır. Her iki soruya verilen “Evet” yanıtlarının kadınlarda erkeklere göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3: Cinsiyete Göre Çevreyle İlişkili Projede Görev Alma ve Kurumlarla İşbirliği Yapma İsteği Durumuna İlişkin t-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	N	X	Ss.	T	p
Projeye katılma	Kadın	198	1,30	,461	-3,806	,000
	Erkek	121	1,51	,502		
İşbirliği yapma	Kadın	198	1,41	,494	-1,714	,088
	Erkek	121	1,51	,502		

Tablo 3 incelendiğinde Tablo 2’de gözlenen farklılıklardan “projeye katılma isteği” konusunda cinsiyetler arasında görülen farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu ($p < .05$) görülmektedir. Çevreyle ilgili kurum / kuruluşlarla işbirliği yapma isteği konusunda betimsel anlamda gözlenen farkın, istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p > .05$) anlaşılmaktadır. Bu t-testi analizi sonucunda puan ortalamaları arasındaki fark kadınların lehinedir. Rakamsal anlamda erkeklerin lehine gibi görünen puan ortalamaları, soruya verilen “Evet” ve “Hayır” yanıtlarının 1 ve 2 olarak kodlanmasından kaynaklanmaktadır. Elde edilen bu sonuca göre kadınların erkeklere oranla çevreye ilişkin yapılacak bir projede görev alma ve çevreyle ilgili çalışmalar yapan kurum ya da kuruluşlarla işbirliği yapma konusunda daha duyarlı ya da istekli olduğu söylenebilir.

3.1.3. Alt Probleme İlişkin Bulgular

Katılımcıların kendi algılamalarına göre ifade ettikleri kişilik özellikleriyle çevresel düşünce ve davranışları arasında ilişki olup olmadığı konusu bu araştırmanın bir diğer inceleme konusuydu. Bu soruya cevap bulabilmek için pearson moment çarpım korelasyonu yönteminden yararlanılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir:

Tablo 4: Algılanan Kişilik Özellikleriyle Çevresel Düşünce ve Davranışlara İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1. Dışadönüklük	1					
2. Yumuşak başlılık	,274**	1				
3. Sorumluluk	,266**	,275*	1			
4. Duygusal dengelilik	,368**	,098	,216**	1		
5. Deneyimlere açıklık	,235**	,101	,265**	,188*	1	
6. Çevresel Davranış	,152**	,042	,148**	-,012	-,013	1
7. Çevresel Düşünce	-,026	,004	,047	-,041	,020	,198*

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4'te görülen korelasyon değerleri incelendiğinde Çevresel Davranış özelliğinin dışadönük ve sorumluluk bilincine sahip kişilik özellikleriyle anlamlı bir ilişki gösterdiği görülmektedir. Yani kendisini dışadönük ve sorumluluk sahibi olarak tanımlayan bireylerin çevreye ilişkin duyarlı davranış gösterme konusunda daha pozitif bir yaklaşım içinde oldukları söylenebilir. Çevresel düşünce boyutu incelendiğinde ise algılanan kişilik özellikleriyle anlamlı bir ilişki göstermediği anlaşılmaktadır. Bu değişkenin dışadönük kişilik özellikleri ve duygusal dengelilik özelliğiyle negatif bir ilişki gösterdiği anlaşılmaktadır. Ama söz konusu korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Burada dikkate değer korelasyon, yukarıda da ifade edildiği üzere, çevresel davranışlarla dışadönük ve sorumluluk bilincine sahip kişilik özellikleri arasındaki ilişki olmuştur. Bu bağlamda kendisini dışadönük ve sorumluluk sahibi olarak algılayan bireylerin çevreyle ilişkili pozitif davranışlar gösterme eğiliminin daha yüksek olduğu söylenebilir. Tabloda ayrıca çevresel düşünce ve davranışlar arasında bir tutarlılığın varlığını gösteren korelasyon değeri de görülmektedir ($r=,198$ $p<.01$). Bu korelasyon değeri çevreye ilişkin konularda yapıcı düşünceleri olan ya da en azından bu gibi konulara kafa yoran bireylerin aynı zamanda çevreye yönelik davranışlar konusunda da daha duyarlı olduklarını göstermektedir. Bu iki boyuttan biri olmadan diğersinin anlamsız olacağı bir gerçektir. Diğer yandan, çevresel düşünce ve davranış boyutlarının yüksek korelasyon göstermesinin araştırmada kullanılan ölçeğin bütünlüğü açısından da önem arz ettiğini ifade etmek gerekir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Ergenlerin algıladıkları kişilik özellikleriyle çevresel düşünce ve davranışları arasındaki ilişkilerin ele alındığı bu araştırma sonucunda; çevresel duyarlılık konusunda genel anlamda kadınların erkeklere göre daha duyarlı oldukları görülmüştür. Çevreyle ilgili etkinliklere katılma durumları kadınların erkeklere göre istekli oldukları görülmüştür. Çevreyle ilişkili bir projede görev alma ve ilgili kurum / kuruluşlarla işbirliği yapma konusunda da yine kadın katılımcıların daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Algılanan kişilik özellikleriyle çevresel düşünce ve davranış arasındaki ilişkilere bakıldığında ise çevreye ilişkin duyarlı davranışların, sorumluluk bilinci yüksek ve dışadönük bireylerde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çevreye ilişkin konularda yapıcı düşünceleri olan ya da çevreyle ilgili konulara ilgi duyan bireylerin çevresel düşünceleriyle ve çevresel davranışları arasında tutarlı ilişkinin olduğu sonucu elde edilmiştir.

Kadınların çevreye ilişkin duyarlılıkları, etkinliklere katılma durumları, projelerde görev alma, işbirliği yapma konusunda lehte elde edilen sonuç; Berat ve Özsoy (2015), Çabuk ve Karacaoğlu (2003), Deniz ve Genç (2007), Gökçe, Kaya, Aktay Özden (2007), Kaya, Akıllı ve Sezek, (2010), Özsoy (2012), Özsoy, Özsoy ve Kuruyer (2011), Pauw ve Petegem (2010), Şama (2003), Tuncer, Ertepinar, Tekkaya ve Sungur (2005) tarafından yapılan araştırma bulgularıyla uyumlu bulgudur. Kadınların çevreye ilişkin duyarlılıklarıyla ilgili bulgu kadınların zaten var olan kişisel duyarlılıklarıyla kolaylıkla açıklanabilir (Caro, Pelkey & Grigione, 1994).

Kişilik özellikleriyle çevresel düşünce ve davranış arasındaki ilişkiler, çevreye ilişkin duyarlı davranışların, kendisini sorumluluk bilinci yüksek ve dışadönük olarak algılayan bireylerde daha yüksek olduğu sonucu Türküm'ün çalışmasındaki görüşlerle uyumlu sonuçtur. Çevre bilinci kişilik gelişiminden etkilenir ve çevre bilincinin geliştirebilmesi için yaratıcılık, sorumluluk, akılcılık, içten denetim gibi pek çok kişilik özelliğine bireylerin sahip olmaları gerekmektedir (Türküm,1998). Ayrıca; Sardoğan, Özkamalı, Dicle (2006), Şenel, Demir, Sertelin, Kılıçaslan,

Koksal (2004) tutum ve kişilik arasında karşılıklı bir ilişki söz konusu olduğunu vurgulamaktadırlar.

Araştırmanın diğer sonucu; çevreye ilişkin konularda yapıcı düşünceleri olan ya da çevreyle ilgili konulara ilgi duyan bireylerin çevresel düşünceleriyle ve bireylerin çevresel davranışları arasında tutarlı ilişkinin olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu durum beklentilerle örtüşen, çevre duyarlılığına önemin söz konusu olduğu çağımızda anlamlı bulgulardandır. Ancak bu sonuç Ayhan (1999), Eser (2012) ve Kuhlemeier Kuhlemeier, Huub Van ve Nijs (1999) araştırmalarındaki bulgularla uyuşmayan bulgudur. Bu durum çalışma grubunu oluşturan ergenlerin çevre bilinci farkındalıklarıyla açıklanabilir.

Araştırmanın sonuçları bağlamında bazı öneriler sunulabilir; Araştırmada kadınların çevresel etkinlikler, projeler ve kurumsal işbirliği konularında daha istekli oldukları sonucu elde edilen bulgulardandır. Buna bağlı olarak çevre bilinci oluşturma çalışmalarında öncelikli grubun kadınlardan seçilmesi süreci hızlandırıcı ve yaygınlaştırıcı etkileri söz konusu olabilir. Ancak erkeklerin belirtilen konulardaki duyarsızlıklarının nedenleri araştırılmalı erkeklerin duyarlılıklarını arttıracak etki kaynakları belirleyecek çalışmalara gereklilik olduğu düşünülebilir.

İnsanların yaşam biçimleri değiştikçe küresel çevre problemlerinin çözümü mümkün olabilir (Selvi, 2007). Çevre bilinci; bilgi, değer, sorumluluk ve eylem gibi unsurları içerir (Ökesli, 2008). Çevre bilinci bağlamında yaşam biçiminin değişmesi ve değiştirilmesi için gönüllü bireylere gereksinim vardır. Gönüllü bireylerin hızlı ve etkili biçimde yetiştirilmesi için bireylerin tutumları ve kişilik yapılarının incelenmesine gereksinim vardır. Bu ilkeyle belirlenecek bireylerin yetiştirilmesi çevre bilinci çalışmalarının birey odaklı, kişilik boyutlu ele alınması çevre bilincinin hızlı ve etkili biçimde yaygınlaşması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Armağan, F. Ö. (2006). *İlköğretim 7-8. sınıf öğrencilerinin çevre eğitimi ile ilgili bilgi düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayhan, F.N. (1999). İlköğretim ilk üç sınıftaki öğrencilerin yakın çevre bilincini etkileyen etmenler. Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baymur, F. (1994). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılâp Anka Basım.
- Berat, A. H. İ., & Özsoy, S. (2015). İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik tutumları: Cinsiyet ve mesleki kıdem faktörü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 31-56.
- Boeve-de Pauw, J., & Van Petegem, P. (2010). A cross-national perspective on youth environmental attitudes. *The Environmentalist*, 30(2), 133-144.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum (9. baskı)*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Caro, T. M., Pelkey, N. & Grigione, M. (1994). Effects of conservation biology education on attitudes toward nature. *Conservation Biology*, 8, 846-852.
- Court. D. (2004). Education in a troubled, democraey. voices from Israel. *Curriculum Inquiry*. 34 (1), 47 – 68
- Çabuk, B., & Karacaoğlu, Ö.C. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.

- Deniř, H., & Genç, H. (2007). Çevre bilimi dersi alan ve almayan sınıf öğretmenliği öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumları ve çevre bilimi dersindeki başarılarının karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 20-26.
- Durmuş, N. (2009). *Görsel sanatlar eğitiminin ilköğretim 1. kademedeki öğrencilerde çevre bilinci düzeylerinin gelişimine katkısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65/66.
- Eser, A. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin insani değer düzeyleri ile çevresel tutumları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Gagne, R. (1985). *The conditions of learning and theory of instruction robert gagné*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.
- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S. & Özden, M. (2007). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları. *İlköğretim Online* 6(3), 452-468.
- Hamamcı C. & Keleşci, R. (1998), *Çevrebilim*. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları
- Harbel, C. (2002). Education, democracy and poverty reduction in Afrika. *Comparative Education*, 38 (3),267 - 276.
- Hasan, A. (2013). On-Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Türk Kültürü'ne Uyarlanması. *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 50, 312-319
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum-algı iletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kaya, E., Akıllı, M., & Sezek, F. (2010). Lise öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının cinsiyet açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 43-54.
- Kuhlemeier, H., Huub Van D. & Nijs L. (1999). Environmental Knowledge, Attitudes And Behavior In Dutch Secondary Education. *The Journal Of Environmental Education*, 30 (2), 4—14. .
- Landers, R.N. ve Lounsbury, J.W. (2006). An investigation of Big Five and narrow personality traits in relation to Internet usage. *Computers in Human Behavior*. 22, 283–293.
- McCrae, R.R. and Costa, P.T. (2003). *Personality in Adulthood*. New York: Guilford Press.
- McCrae, Robert R., Oliver P. John (1992). An Introduction to the Five-Factor Model and Its Applications. *Journal of Personality*, (2), 175–215.
- Mert, M. (2006). *Lise öğrencilerinin çevre eğitimi ve katı atıklar konusundaki bilinç düzeylerinin saptanması*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Ankara.
- Nazlıoğlu, M. D. (1993). *Çevre Eğitiminin Önemi*. (Cihan DURA (Editör). Çevre Ekonomisi 50–56). Kayseri.
- Ökesli, T. F. (2008). *Relationship Between Primary School Students' Environmental Literacy And Selected Variables In Bodrum*. Unpublished Master Thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Özsoy, S. (2012). A survey of Turkish pre-service science teachers' attitudes toward the environment. *Eurasian Journal of Educational Research*, 46, 121-140.
- Özsoy, S., Özsoy, G. & Kuruyer, G. (2011). Turkish pre-service primary school teachers' environmental attitudes: Effects of gender and grade level. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 12(2).
- Ryff, C.D. & Singer, B. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, 9, 13-39.
- Sardoğan, E. M., Özkamalı, E., & Dicle, N. A. (2006). Öğretmen adaylarında demokratik tutum, nevrotik eğilimler ve kendini gerçekleştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30).
- Saricam, H., & Sahin, S. H. (2015a). The relationship between the environmental awareness, environmental attitude, curiosity and exploration in highly gifted students: Structural equation modelling. educational process: *International Journal*, 4(1), 1.

- Sarıçam, H., & Şahin, S. H. (2015b). Doğayla ilişkili olma ölçeğinin ilk psikometrik bulguları ve öz-aşkınlıkla ilişkisi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24).
- Selvi, M. (2007). *Biyoloji öğretmeni adaylarının çevre kavramları ile ilgili algılamalarının değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Şama, E. (2003), Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 99-110.
- Şenel, H. G., Demir, İ., Sertelin, Ç., Kılıçaslan, A., & Koksall, A. (2004). Öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15, 99-109.
- Tuncer, G., Ertepinar, H., Tekkaya, C. & Sungur, S. (2005). Environmental attitudes of young people in Turkey: Effects of school type and gender. *Environmental Education Research*, 11(2), 215-223.
- Türküm, A.S, (1998). *Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci*. (Editör. G. Can) Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, 165-181.
- Uzun, N., & Sağlam, N. (2006). Orta öğretim öğrencileri için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30).
- Yazgan-İnanç, B. ve Yerlikaya, E. (2010). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi
- Yılmaz, D. (2006). *İlköğretimde çevre eğitimi için yöntem geliştirme*. Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi, İstanbul.